

ВІДГУК

офіційної опонентки - докторки наук з фізичного виховання і спорту, професорки Нестерчук Наталії Євгенівни на дисертаційну роботу Вітомської Марини Валентинівни «Формування активності повсякденного життя дітей періоду першого дитинства з розладами аутистичного спектру в загальній програмі ерготерапії», поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 227 Фізична терапія

Актуальність теми дослідження. Проблема розладу аутистичного спектру (РАС) є надзвичайно актуальною, оскільки на сьогоднішній день у всьому світі налічується більше 66 млн дітей у яких виявлено аутизм. Причому, з кожним роком кількість дітей з аутизмом зростає в середньому на 17%. За даними ВООЗ по всьому світу РАС діагностують приблизно у одної дитини з кожних ста. У травні 2014 р. шістдесят сьома сесія Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я ухвалила резолюцію під назвою «Комплексні та скоординовані зусилля з лікування розладів аутистичного спектра», яку підтримали понад 60 країн. Одним із її завдань є створення інклюзивного та сприятливого середовища для людей з аутизмом та іншими порушеннями розвитку та надання підтримки особам, які здійснюють догляд за ними. Ерготерапія є одним з методів комплексної реабілітації, який допомагає вирішувати це завдання, оскільки впливає на розвиток самостійності у дітей з РАС. Проте інформація про ефективність ерготерапії у формуванні навичок, що впливають на активність у повсякденному житті дітей з РАС, є обмеженою.

Актуальність вищевказаної проблеми та її соціальна значущість зумовили вибір теми дисертації, формулювання мети та завдань дослідження.

Таким чином, тема дисертаційного дослідження Вітомської Марини Валентинівни є актуальною відповідно до запитів теорії і практики сучасної ерготерапії органічних уражень нервової системи у дітей.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з Планом науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 4.2 «Організаційні та теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп» (номер державної реєстрації 0116U001609) та Планом науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр. за темою 4.1 «Підвищення рівня функціональної незалежності та заняттєвої участі осіб різних нозологічних груп за допомогою програм ерготерапевтичних втручань» (номер державної реєстрації 0121U107532).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їхнього викладу в опублікованих працях.

У науковому пошуку автором чітко визначено мету та завдання відносно об'єкту та предмету дослідження. Досягнення мети дослідження – дослідити та порівняти особливості впливу різних підходів до ерготерапії на динаміку показників активності повсякденного життя, сенсорного профілю та якості життя дітей періоду першого дитинства з РАС впродовж реабілітаційної програми – передбачало поступове вирішення 4 завдань:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу та визначити роль ерготерапії у реабілітації для дітей з РАС.

2. Розробити базовий та додаткові ерготерапевтичні компоненти реабілітаційної програми.

3. Визначити особливості анамнезу, дослідити активність у самообслуговуванні, мобільності, соціальній функціональності, а також особливості сенсорного профілю та якості життя дітей з РАС перед терапевтичними втручаннями.

4. Проаналізувати динаміку та порівняти вплив ерготерапевтичних компонентів на показники активності повсякденного життя, сенсорний профіль та якість життя дітей з РАС.

За темою дисертації опубліковано 5 наукових праць, із них 3 статті (зараховуються як 3) – у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України; 2 публікації мають апробаційний характер. Результати дослідження відображені на XIII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь і олімпійський рух» (Київ, 2020); XI Міжнародній науково-методичній конференції «Сучасні технології в галузі фізичного виховання, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Харків, 2021). За аналізом публікацій з теми дисертації можна стверджувати, що автор докладно опрацював результати своєї дослідницької роботи в публікаціях. Вітомська Марина Валентинівна правильно сформулювала мету, завдання та об'єкт дослідження і використовувала відповідні методи наукового пошуку для обґрунтування своїх теоретичних положень. Мета і завдання дослідження чітко відображають процес наукового пошуку, який автор проводив послідовно, враховуючи вже наявні дослідження з цієї проблеми. Висновки і положення, представлені у дисертації, мають наукову обґрунтованість, оскільки автор вдало використовував різноманітні сучасні методи наукових досліджень. Дисертація відзначається глибоким розкриттям об'єкта дослідження і самостійністю в підходах до його вивчення.

Дисертація складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (177 найменування, з них 124 іноземних), додатків (5); ілюстрована 13 таблицями і 45 рисунками.

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної теми, показано зв'язок роботи з науковими планами, визначено мету, завдання, об'єкт,

предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, їхнє упровадження в практику, зазначено особистий внесок здобувача в спільно опублікованих працях, наведено інформацію про апробацію роботи та вказано кількість публікацій автора за темою дисертації.

У першому розділі «СУЧАСНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ЕРГОТЕРАПІЮ У ДІТЕЙ ПЕРІОДУ ПЕРШОГО ДИТИНСТВА З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА» проаналізовано соціальний вплив розладів аутистичного спектру на суспільство і заходи, що вживаються в Україні та у світі для вирішення цих проблем. Надано наукове осмислення клініко-фізіологічних особливостей дітей з РАС, а також шляхи ефективної програми розвитку, зокрема вплив ерготерапії, як одного з методів комплексної реабілітації.

У другому розділі «МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ» наведено методи дослідження, організацію та етапи дослідження. Дисертаційна робота виконувалася протягом 2019-2023 років у три етапи.

У третьому розділі «ОСОБЛИВОСТІ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ВТРУЧАТЬ У ГРУПАХ ПАЦІЄНТІВ» представлено особливості базової реабілітаційної програми, особливості занять з ерготерапевтом та особливості занять сенсорно-інтегративною терапією з ерготерапевтом.

Базова реабілітаційна програма для усіх груп пацієнтів включала заняття з корекційним педагогом, логопедом, групові заняття з фізичним терапевтом. У контрольній групі (КГ) кожні 2 тижні проводилися консультації ерготерапевта для надання індивідуальних рекомендацій та завдань. У першій основній групі (ОГ1) – додатково 3 рази на тиждень проводилися індивідуальні заняття з ерготерапевтом. А у другій основній групі (ОГ2) – додатково до цього ще 2 рази на тиждень проводилася сенсорно-інтеграційна терапія (СІТ).

Четвертий розділ «РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕРГОТЕРАПЕВТИЧНИХ ВТРУЧАНЬ» висвітлює результати аналізу даних впливу ерготерапії на показники активності повсякденного життя опитувальника «Оцінка дитячої інвалідності», показники сенсорного профілю, результати оцінки якості життя та результати кореляційного аналізу.

Аналіз ключових показників активності повсякденного життя, а саме доменів самообслуговування, мобільності та соціальної функціональності опитувальника «Оцінка дитячої інвалідності», встановив статистично однакові початкові бали та наявність значущих змін впродовж періоду втручання у всіх групах. Водночас, заключні оцінки домену самообслуговування були найкращими у ОГ2 та найгіршими у КГ, а апостеріорне попарне порівняння встановило значущу різницю у всіх парах груп. У домені мобільність статистична різниця у заключних результатах встановлена у парі КГ та ОГ1 на користь першої, але сама різниця була не

дуже вираженою. Заключні результати домену соціальна функціональність у ОГ2 були статистично кращими, ніж у КГ та ОГ1. Загальний бал опитувальника «Оцінка дитячої інвалідності» мав статистично однакові початкові результати у групах, а заключні оцінки були найкращими у ОГ2 та найгіршими у КГ. Таким чином, додавання до базової програми комбінації занять з ерготерапії та СІТ мало найбільш виражений позитивний вплив на загальний бал через домени самообслуговування та соціальної функціональності.

Обидва додаткові компоненти позитивно вплинули на динаміку усіх пунктів сенсорного профілю, а загальний бал сенсорного профілю був статистично більшим у групах ОГ1 та ОГ2 порівняно з КГ і перемістився у діапазон, котрий інтерпретується як «типова продуктивність», в той час, як у КГ показник залишився у діапазоні, котрий інтерпретується як «певна різниця». Водночас заключний результат у ОГ2 був кращим ніж у ОГ1, а статистичні зміни спостерігалися у всіх групах.

Схожі результати отримано у результатах показників якості життя. Загальний бал якості життя був найвищим у групі ОГ2 при заключному оцінюванні та найменшим у КГ, проте зміни були статистично достовірними в усіх групах. Таким чином усі розглянуті втручання були ефективними, але у ОГ2 терапія виявилася найбільш ефективною, а у КГ – найменш.

У п'ятому розділі «АНАЛІЗ І УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ» систематизовано результати наукових напрацювань інших авторів і дані власного наукового пошуку, що виступили детермінантами формулювання ключових положень дослідження, окреслення дискусійних питань, визначення основних результатів дисертаційної роботи, їхньої наукової та практичної значущості. Фактичний матеріал, який наведено в дисертації, та зроблені на його основі узагальнення й висновки мають вагоме значення для підвищення ефективності реабілітаційного втручання і, зокрема ерготерапії, у дітей з РАС для формування активності повсякденного життя.

Наукова новизна дослідження: уперше отримано результати порівняння ефективності трьох підходів до ерготерапевтичних втручань впродовж реабілітаційної програми за показниками активності повсякденного життя, сенсорного профілю та якості життя дітей періоду першого дитинства з РАС; уперше отримано дані щодо динаміки самообслуговування, мобільності, соціальної функціональності, сенсорного профілю та якості життя під впливом реабілітаційної програми з консультаціями ерготерапевта для дітей періоду першого дитинства з РАС; уперше отримано дані щодо динаміки самообслуговування, мобільності, соціальної функціональності, сенсорного профілю та якості життя під впливом реабілітаційної програми з консультаціями та заняттями з ерготерапевтом для дітей періоду першого дитинства з РАС; уперше отримано дані щодо динаміки самообслуговування, мобільності, соціальної

функціональності, сенсорного профілю та якості життя під впливом реабілітаційної програми з консультаціями, заняттями та СІТ з ерготерапевтом для дітей періоду першого дитинства з РАС; підтверджено дані про позитивний вплив ерготерапії з використанням СІТ на активність повсякденного життя дітей з РАС; доповнено дані про ефективність ерготерапевтичних втручань та реабілітаційних програм з ерготерапією для дітей з РАС; доповнено дані про вплив СІТ на показники активності повсякденного життя, сенсорного профілю та якості життя дітей з РАС; доповнено дані про активність повсякденного життя, особливості сенсорного профілю, якість життя при РАС; доповнено дані про ефективність ерготерапевтичних втручань серед осіб, які мають проблеми з обробкою та інтеграцією сенсорної інформації.

Практична значущість отриманих результатів. Отримані результати сприяють розвитку ерготерапії, як складової комплексного підходу в реабілітації дітей з РАС в Україні. Отримані результати є основою для більш раціонального наповнення програм реабілітаційної допомоги пацієнтам з аутизмом та розробки уніфікованих клінічних протоколів. Отримані результати впроваджені у процес відновлювальної терапії дітей з РАС у центрі фізичної реабілітації «Фенікс», у навчальний процес кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету фізичного виховання і спорту України, зокрема в лекційні курси «Ерготерапія в педіатрії», «Ерготерапія в програмах раннього втручання та першого дитинства» та «Терапевтичні заняття і вправи у ерготерапії», що підтверджено відповідними актами впровадження.

Стиль та мова дисертації. Дисертація написана українською мовою з дотриманням вимог щодо викладу наукового тексту.

Дисертаційна робота Вітомської Марини Валентинівни оформлена згідно з вимогами МОН України. Текст викладений українською мовою в логічній послідовності, побудова дисертації традиційна. В огляді літературних джерел проведений глибокий, всебічний аналіз робіт вітчизняних і, в основному, зарубіжних авторів. У літературі вдало висвітлено медико-соціальну складову проблеми розладу аутистичного спектру і клініко-фізіологічні особливості дітей з РАС. Висвітлено як на соціальну активність та участь у повсякденному житті впливають порушення сенсорної обробки. Розглянуто різні методи терапії дітей з РАС і, зокрема ерготерапія, як складова комплексної реабілітації. Кожний розділ власного дослідження закінчується логічно сформованими висновками з викладенням своєї думки щодо отриманих результатів дисертанта, що дозволяє оцінити повноту висвітлення матеріалу.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У тексті дисертації та наукових публікаціях М. В. Вітомської відсутні порушення академічної доброчесності.

Позитивно оцінюючи в цілому рівні наукової новизни, теоретичного і практичного значення дослідження, необхідно зробити деякі зауваження:

1. У вступі відсутні дані щодо розповсюдженості РАС серед дітей в Україні.

2. У тексті роботи зустрічаються поодинокі стилістичні та орфографічні помилки.

3. У новизні трапляються повторення тексту.

4. Враховуючи актуальність та новизну дослідження доцільно було б розробити практичні рекомендації щодо ерготерапії дітей з РАС.

5. В дисертації не вказано і залишилось незрозумілим чи є перспективи подальших досліджень.

Наведені зауваження не мають принципового значення та не знижують рівень наукових, методичних і практичних здобутків здобувача.

У процесі рецензування роботи виникла низка питань до здобувача:

1. У роботі зазначено, що тривалість дослідження становила 6 місяців. Чим була обумовлена така тривалість? І чому, незважаючи на такий термін дослідження, було проведено тільки два оцінювання по всім методам дослідження? Чи була у програмі дослідження передбачена проміжна оцінка, що дала б додаткові уявлення про динаміку цих показників?

2. У третьому розділі широко описано ерготерапевтичне втручання, проте залишилася недостатньо висвітлена структура та зміст інших перерахованих терапій, які надавались дітям в рамках базової реабілітаційної програми. Виникає питання, яким чином розподілялися всі заняття впродовж дня та чи змінювалася послідовність наданих терапій впродовж 6 місяців?

3. У роботі порівнюються 3 групи дітей, які отримували різні ерготерапевтичні втручання. Беручи до уваги зміст наведених ерготерапевтичних втручань, виникає питання чи доцільне порівняння групи, яка отримувала лише консультації ерготерапевта з групами, які отримували курс повноцінних занять з ерготерапії?

Висновок: Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Вітомської Марини Валентинівни «Формування активності повсякденного життя дітей періоду першого дитинства з розладами аутистичного спектру в загальній програмі ерготерапії» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, має наукову новизну, характеризується інноваційним підходом і практичною цінністю, заслуговує позитивної оцінки, відповідає спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти та науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти та науки України № 759 від 31.05.2019 р.), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження

ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Вітомська Марина Валентинівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Офіційний опонент:
докторка наук з фізичного виховання
і спорту, професорка, завідувачка
кафедри фізичної терапії, ерготерапії
Національного університету водного
господарства та природокористування

Н.Є. Нестерчук

О.Ф. З...